

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี และ 2) เสนอแผนพัฒนากระบวนการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มทอผ้าตำบลโคกเจริญ จำนวน 5 กลุ่ม โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 120 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอนประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดหาวัตถุดิบ ด้านการออกแบบ ด้านการผลิต และด้านการตลาดและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของกลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ สถิติเชิงพรรณนาข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและสรุปประเด็นสำคัญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 41 ถึง 50 ปี สมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นสมาชิกทอผ้ามาแล้วเป็นเวลา 6 ถึง 10 ปี เงินทุนในการดำเนินงานของกลุ่ม อยู่ระหว่าง 100,001 ถึง 400,000 บาท รายได้เฉลี่ยจากการทอผ้าอยู่ระหว่าง 3,000 ถึง 4,000 บาท ได้รับความรู้จากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และทอผ้าเป็นอาชีพเสริม จากการทำการเกษตร สรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี สามารถจำแนกได้ 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการจัดหาวัตถุดิบ กลุ่มเป็นผู้จัดซื้อมาให้ การชำระเงินค่าวัตถุดิบ ชำระเป็นเงินสด และและหักเงินค่าวัตถุดิบเมื่อนำผ้ามาขายให้กลุ่ม ขนาดเส้นด้ายที่ใช้ส่วนใหญ่ใช้ด้ายเส้นเล็ก สีย้อมใช้สีวิทยาศาสตร์ ความเพียงพอของวัตถุดิบ มีใช้เพียงพอตลอดปี

1.2 ด้านการออกแบบ ส่วนมากมีการออกแบบและเรียนรู้ลวดลายจากผู้เชี่ยวชาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

109

ลักษณะของลวดลายส่วนใหญ่ใช้แบบดั้งเดิมและพัฒนาให้ร่วมสมัยมีการพัฒนาลวดลายใหม่อยู่เสมอ

1.3 ด้านการผลิต พบว่า การขึ้นเครื่องด้ายส่วนใหญ่ให้กลุ่มขึ้นให้ และจ้างคนอื่นขึ้นให้ การมัดหมี่สามารถมัดเองได้ สามารถทอได้เองทั้งหมด ระยะเวลาในการทอผ้าทุกลายส่วนมากใช้เวลา 2 วัน สามารถผลิตซ้ำได้และมีคุณภาพคงเดิม และส่วนใหญ่ผลิตได้ตามกำหนดการข้อมผ้า มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้ คือการข้อมผ้า เนื่องจากใช้สีเคมีในการข้อม ถ้าทิ้งน้ำข้อมผ้าลงบนพื้นดินจะทำให้ดินเสียแต่สามารถแก้ไขได้โดยการทำบ่อน้ำทิ้งน้ำข้อมผ้า

1.4 ด้านการตลาด พบว่าแหล่งจำหน่ายหลักอยู่ภายในจังหวัดลพบุรี วิธีการจำหน่ายมีผู้มาซื้อที่กลุ่มเอง ปริมาณการจำหน่ายสามารถขายได้มากกว่า 10 ชิ้น/ครั้ง การกำหนดราคาขายกลุ่มกำหนดราคาเอง ราคาต่ำสุด 550 บาท/ชิ้น 33.3 ราคาสูงสุด 1,200 บาท/ชิ้น มีลูกค้าทั้งเก่าและใหม่และสั่งซื้อสม่ำเสมอ ลายที่ขายดีที่สุดคือลายดอกพิกุล ซึ่งเป็นลายประจำจังหวัดลพบุรี และรองลงมาคือลายหลุยส์ ซึ่งเป็นลายที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวด สีที่ขายดีที่สุดคือสีเหลือง รองลงมาคือสีชมพู และสีเข้มขายดีที่สุด รองลงมาคือสีธรรมชาติ กลุ่มมีการประชาสัมพันธ์ทั้งในและนอกจังหวัด ลักษณะของการประชาสัมพันธ์ เป็นการจัดแสดงสินค้า มีการประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในอำเภอและในจังหวัด

1.5 ข้อเสนอแนะ

การจัดหาวัตถุดิบ

1. หน่วยงานของรัฐ ควรสนับสนุนให้มีการปลูกฝ้ายในพื้นที่อำเภอโคกเจริญเพื่อจะได้มีวัตถุดิบในพื้นที่เป็นการลดต้นทุนในการผลิต
2. มีการรณรงค์ให้ใช้สีธรรมชาติในการข้อมผ้าเพื่อรักษาสุขภาพของสมาชิกและให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ในการใช้สีอย่างไรให้ปลอดภัย
3. ควรมีการส่งเสริมให้ครัวเรือนทอผ้ามีท่อและบ่อน้ำทิ้งที่มีคุณภาพเพื่อสุขภาพอนามัยที่ดีและลดสภาวะแวดล้อมที่เป็นพิษ
4. การสั่งซื้อวัตถุดิบควรมีการสั่งซื้อเป็นกลุ่ม เพื่อที่ต่อรองราคาวัตถุดิบให้มีราคาต่ำกว่าการซื้อปลีก

การออกแบบ

ควรมีการบันทึกความรู้ลายผ้าที่คิดค้นขึ้นมาได้ เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้คนที่สนใจได้เรียนรู้ ตกทอดสู่คนรุ่นหลัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

110

การผลิต

1. ควรมีการผลิตผ้าที่มีรูปแบบและลวดลายต่าง ๆ สรรองไว้ที่กลุ่มเพื่อให้เพียงพอและทันต่อความต้องการของลูกค้า
2. ควรมีผู้ตรวจสอบคุณภาพผ้าที่ทอออกจำหน่ายให้มีคุณภาพเดียวกันเพื่อแก้ปัญหาทอผ้าได้คุณภาพไม่เหมือนเดิมและเป็นการรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีมาตรฐานคงที่

การตลาด

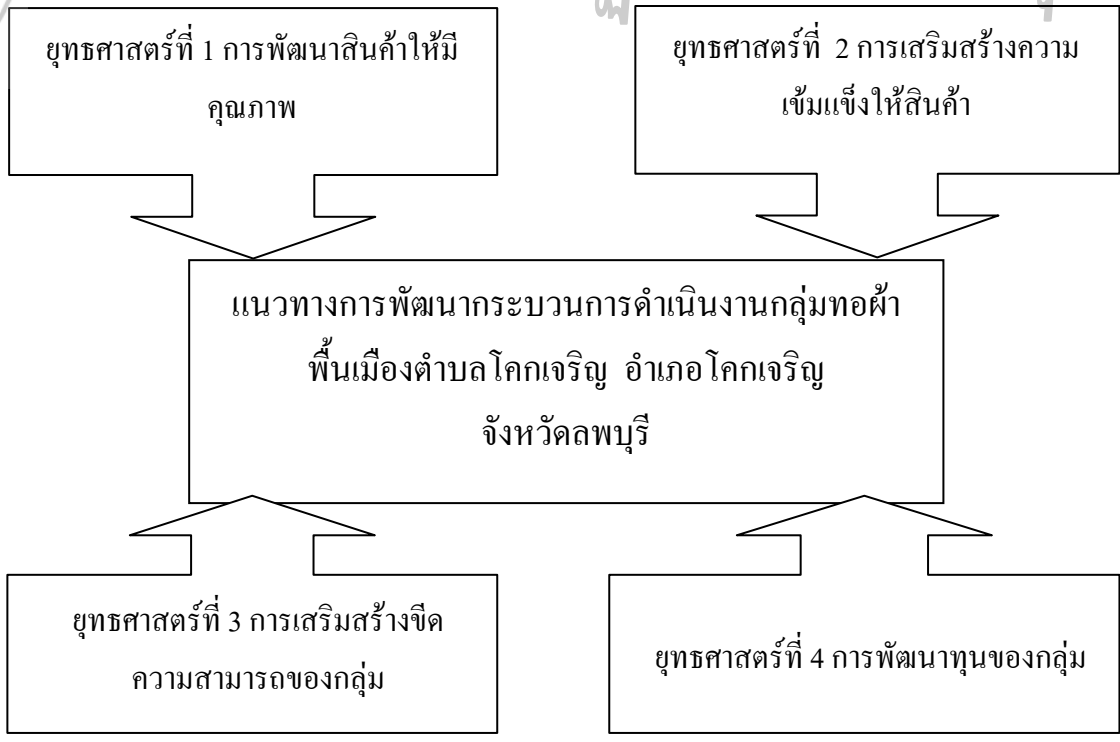
1. ควรมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน การดำเนินงานของกลุ่มในการจัดหาทุนให้เพียงพอเพื่อป้องกันการแทรกแซงของนายทุนซึ่งอาจมีการกดราคาที่รับซื้อกับผู้ทอผ้า
2. ควรมีผู้เชี่ยวชาญทางการตลาดอยู่ในกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ในการจัดหาตลาดและแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้นและป้องกันปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคาสินค้า
2. การจัดทำและนำเสนอยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอ โคกเจริญ จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยสามารถนำข้อมูลมาจัดทำเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ ได้ดังนี้

- 2.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ
- 2.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สินค้า
- 2.3 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างขีดความสามารถของกลุ่ม
- 2.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนของกลุ่ม

ดังแสดงในภาพประกอบต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ภาพประกอบ 10 สรุปยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าตำบลโคกเจริญ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี ครั้งนี้สามารถนำผลการศึกษที่สำคัญมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่ากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ มีการดำเนินงานจากภูมิปัญญาคั้งเดิมของคนในชุมชน เริ่มต้นจากการที่กลุ่มจัดซื้อจัดหาวัตถุดิบมาให้สมาชิกผลิตเพื่อใช้และพัฒนาเพื่อจำหน่ายเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ปัจจุบันกลายเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน เป็นการรวมตัวกันเพื่อให้เกิดอำนาจทางสังคมในการต่อรองกับภาครัฐและภาคเอกชนในการจัดหาวัตถุดิบ การออกแบบ การผลิต และการตลาด รวมทั้งตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดและสามารถนำมาอภิปรายรายข้อได้ ดังนี้

1.1 ด้านการจัดหาวัตถุดิบ กลุ่มเป็นผู้จัดซื้อจัดหามาให้ เพราะการสั่งซื้อจำนวนมากๆ หรือการปลูกวัตถุดิบไว้ใช้เอง ทำให้เป็นการลดต้นทุนทางการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานกระบวนการจัดหาวัตถุดิบ จากแนวคิดโซ่คุณค่า (Value chain) ของ พลอเตอร์ (Ploter. 1985 : Abstract) ซึ่งเป็นกิจกรรมสนับสนุนเพื่อชิงความได้เปรียบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

เหนือคู่แข่ง และงานวิจัยบางส่วนของ อรุณ บริรักษ์ (2550 : บทคัดย่อ) กล่าวถึง การจัดซื้อแบบลีน (Lean purchasing) ซึ่งเป็นการลดความสูญเปล่าในกระบวนการจัดซื้อจัดหาทั้งภายในและภายนอกองค์กร

1.2 ด้านการออกแบบ มีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ออกแบบและสอนให้ มีการพัฒนาลายใหม่ อยู่เสมอโดยใช้แบบดั้งเดิมและประยุกต์ให้ร่วมสมัย แต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรใช้ การจดจำซึ่งเมื่อระยะเวลาผ่านไประยะหนึ่งจะจำไม่ได้ทำให้การผลิตผ้าคุณภาพไม่เหมือนเดิมซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมศักดิ์ มากบุญ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน กระบวนการเรียนรู้และแนวคิดในการจัดการศึกษาของผู้ทรงภูมิปัญญา จังหวัดลพบุรีพบว่า ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมหากินมีการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับภูมิปัญญา สากล และกาญจนา เกียรติมนตรี และ สุภาพ นัทรารณณ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนงานอาชีพเพื่อให้เกิดการสืบทอด ทางภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมือง โดยการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) พบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นการ ถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่

1.3 ด้านการผลิต สมาชิกสามารถทอผ้าและมัดย้อมเองได้แต่การขึ้นเครื่องด้ายขึ้น สมาชิกให้กลุ่มเป็นผู้ขึ้นให้ ถ้าเงินทุนของกลุ่มหมดก็ต้องให้นายทุนขึ้นให้และทอผ้าใช้หนี้ ทำให้ สมาชิกขาดแรงจูงใจ ข้อเสนอแนะควรมีการระดมทุนและจัดหาแหล่งทุนให้กับกลุ่มอย่างเพียงพอ กับการขึ้นเครื่องด้ายขึ้นให้สมาชิก เพื่อสมาชิกจะได้ไม่ต้องไปพึ่งนายทุน ส่วนผ้าลายที่ขายดีสมาชิก ควรมีการทอเพิ่มไว้เมื่อมีลูกค้ามาสั่งจะได้มีให้ไม่ต้องเร่งทอ ทำให้คุณภาพไม่เหมือนเดิม ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานด้านการผลิตในหัวข้อการผลิตแบบต่อเนื่อง เป็นการผลิตผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวในปริมาณที่มากมายอย่างต่อเนื่องเพื่อเมื่อมีลูกค้าสั่งจะได้สินค้า ทันทีและการที่ไม่ต้องเร่งผลิตผ้าให้ผู้สั่งซื้อจะทำให้ทอผ้าได้คุณภาพเหมือนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของชนมาศ มั่นสัมฤทธิ์ และคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (2547 : บทคัดย่อ) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาวัตถุดิบ และกระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพ มาตรฐานชุมชน : กรณีศึกษาผ้าทอพื้นเมือง หมู่ 4 บ้านโคกเจริญ ตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี ความสำคัญ การทอผ้าพื้นเมือง (ผ้ามัดหมี่) เป็นอาชีพเสริมของคนส่วนใหญ่ในบ้าน โคกเจริญ ให้เป็นการดำเนินงานเชิงธุรกิจ และงานวิจัยของพรทิพย์ น้อยทองชัย (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง ผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มไทซำเหนือในกระแสบริโภคนิยมการศึกษาเรื่องผ้าทอพื้นเมือง กลุ่มไทซำเหนือในกระแสบริโภคนิยม พบว่า การทอผ้าในปัจจุบันเน้นให้ได้ปริมาณมากกว่าความ ต้องการของลูกค้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

113

1.4 ด้านการตลาด แหล่งจำหน่ายหลักอยู่ในจังหวัดลพบุรี และมีผู้มาซื้อที่กลุ่มอย่างสม่ำเสมอซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อไปขายต่อจึงมีการสั่งซื้ออย่างสม่ำเสมอแต่ราคาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ข้อเสนอแนะควรจัดหาผู้เชี่ยวชาญทางการตลาดไว้ประจำในกลุ่มเพื่อเป็นผู้มีอำนาจต่อรองหรือเป็นผู้ไปเสาะหาแหล่งตลาดภายนอกจังหวัดเพื่อเป็นการขยายช่องทางการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐานิดา อรุณพันธุ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การตลาดของกลุ่มสตรี: กรณีศึกษาผ้าทอจกในจังหวัดแพร่ การกระจายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านจำเป็นต้องมีกระบวนการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และงานวิจัยของกรวรรณ สุ่มมาตย์ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการซื้อและปัจจัยในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของข้าราชการในอำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย การศึกษาคือตัดสินใจซื้อเพราะราคาถูก

2. เพื่อจัดทำและนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำแนวทางการพัฒนากระบวนการดำเนินงานกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี เพื่อนำมากำหนดเป้าประสงค์ และกิจกรรม/โครงการนั้น โดยผลของการจัดทำแนวทางการพัฒนาเรื่องนี้ จะทำให้เกิดประโยชน์แก่กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับรวมกลุ่มหรือองค์กรชุมชน และบริบทพื้นที่ของตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 จากการศึกษาวิจัย การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลโคกเจริญ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี ทั้ง 4 ด้าน พบว่าวิธีการดำเนินงานเป็นแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ยังไม่มีการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ สมาชิกไม่สามารถขึ้นเครื่องด้ายเองได้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านทุน การออกแบบลวดลายก็เป็นลวดลายแบบดั้งเดิม ยังไม่มีความซับซ้อนมากนักและยังไม่มีการบินทักลวดลายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในด้านการย้อมสีฝ้านั้นกลุ่มนิยมใช้สีวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแม้จะสามารถแก้ไขได้ก็ตาม ส่วนการตลาดก็ยังอยู่ในวงจำกัด คือเป็นตลาดภายในจังหวัดและต่างจังหวัดใกล้เคียงเท่านั้น ดังนั้นจึงเห็นควรให้ส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มในด้านต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มให้สามารถผลิตชิ้นงานตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและกระบวนการทำงานของกลุ่มในด้านต่างๆ เช่น ใช้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มในเชิงธุรกิจให้มากขึ้น ใช้สีย้อมจากธรรมชาติ แทนการใช้สารเคมี เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อม และความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภคอีก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

114

ด้วย ในด้านทุนในการดำเนินการของกลุ่ม ควรให้หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามา สนับสนุนเงินทุนในการดำเนินการ เพื่อที่จะขยายกำลังการผลิตให้มากขึ้น และอาจมีการประสาน หน่วยงานภายนอกที่มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในด้านงานผ้ามาให้ความรู้และถ่ายทอด ประสบการณ์ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิกในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความ หลากหลาย และมีคุณภาพตรงกับความต้องการของลูกค้าต่อไป

1.2 ควรนำแผนการพัฒนาระบบการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบล โศกเจริญ 4 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อครอบครองตลาดด้วยคุณภาพสินค้า ยุทธศาสตร์การ พัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง ยุทธศาสตร์การสร้างภูมิคุ้มกัน และยุทธศาสตร์กำจัดจุดอ่อนไปปฏิบัติการ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มี 3 ประการ คือ

2.1 ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระหว่างกลุ่มและบุคคลภายนอกจะทำให้กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองมีความรู้และประสบการณ์ในการ ดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง และสามารถพัฒนากลุ่มได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 ควรศึกษาการดำเนินการไปพร้อมกับการบริการหลังการขายและการพัฒนา วัตถุประสงค์และกระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ทางการตลาด ความต้องการทางการ ตลาด และแนวโน้มการตลาดในอนาคต

2.3 ควรศึกษาผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของแต่ละกลุ่มที่มีโครงการของ ส่วนราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ลงไปวิจัยในพื้นที่